

KÉPZŐMŰVÉSZETI SZEMLE

M. H.
1985. 4. 5.

A *Nemzeti Szalón* összes helyiségeit betöltötte Istókovits Kálmán gyűjteményes kiállításának anyaga. Öt teremre való kép, amelyet ha végignéztünk, örömmel állapíthattuk meg, hogy a fiatal generációhoz tartozó festő ismét közelebb jutott a beteljesüléshez. Nehezen, küzdelmesen szerzett művészeti kultúra az, amit itt látunk. A kifutófiúnak, mert az autodidakta Istókovits az volt, összeszorított fogakkal, emberfeletti energiával, éjjel-nappali munkával, éhséggel, nyomorral, sok féltékenységgel, intrikával kellett megküzdenie, amíg a művészetnek erre a fokára és a megbecsüléshez eljutott. Verejtéssel szerzett szépség, harccal szerzett, nem vidám és nem is mulatságos művészet az övé. Nincs humor munkáiban, komoly, halálosan komoly minden kezevonása. Mondanivalója mélyen a lélekből fakad, ezért elsősorban a lélekhez szól.

Tematikája széles körben mozog, nem is egyoldalú. Tájkép, portré, vallásos tárgy és — ezt így szeretnénk meghatározni — filozófikus-misztikus zsánerképei sokoldalú érdeklődésről tanuskodnak. Epikus hajlandósága minden művét átjárja. Tájképei nemcsak pusztá tájleírás, arcképei nemcsak pusztá ábrázolások, sokkal több ennél: ő a dolgok mögé odarejti különös mondanivalóját. Egy-egy táját átkölti, sejtelmessé teszi sokféleképpen, de főleg fénnel, színnel. Portréi sem naturalista fényképek; hűek, azonban megszólalnak alakjai, különös történeteket mesélnek az ábrázolt személyről és a művészről annak, aki erre figyelmet szán, illetve aki a festményeken keresztül barátságot tud kötni a mű mesterével. A legmagasabb, amit e nemben alkotni tudott, éppen ezen a kiállításon szerepelt. Az első teremben levő «Csipkeruhás nő» című képe fejezi ki különös törekvéseit. Ez a festménye, a chef d'oeuvre, mindenkit megbabonázott. Éterien finom, valósággal anyagtalan és mégis, vagy talán éppen ezért a lélekábrázolásnak olyan magas foka, amelyhez foghatót a magyar portréábrázolás terén keveset ismerünk.

Vallásos tárgyú képei nemes páthosszal telítettek, eredetiek, felfogásban bensőségesek, tehát olyanok, amelyeket nem az «érdekes

festői téma», nem a pogány szemébe ugró kuriozitás, hanem a meggyőződés, a testamentumban való gyönyörködés vált ki.

Enthusiazmusa legelementárisabban azonban az általunk misztikus zsánernek nevezett alkotásaiban tör ki. Ezekben a festményeiben már-már Hieronymus Bosch magaslatában mozog. Ez az igazi tere, ahol kiélheti magát, mélyértelmű filozófiáját vizuális eszközökkel fejezheti ki a maga egyéni módján. Egy-egy művének címe, mint például: emberek, próféta, mámor, foglyok, cirkuszb. természetesen nem fejezi ki filozófikus gondolatait, azokat az izgalmas, figyelmünket a legteljesebb mértékben lekötő, megörökített élményeit, amelyeknek szemlélete főleg szimbolikus értelmüknél fogva nagy hatást tesznek ránk.

Festői eszközeiről, eljárásáról csak annyit jegyzünk fel, hogy tökéletesen ura akaratának. A technika nála valóban csak kifejező eszköz. Istókovits Kálmán művészete magas szinten mozog, fejlődési lehetősége pedig szinte kiszámíthatatlan. Istókovits pályáján még nem mondotta ki az utolsó szót!

Az *Ernst-Múzeum* 150-ik csoportkiállításáról elsősorban azért érdemes beszélnünk, mert több év után egy általunk megbecsült festő ismét nagyobb kollekcióval szerepel. Paizs-Goebel Jenőről van szó, akinek komoly törekvései figyelmet érdemelnek. Következetes maradt önmagához, nem érdeklí őt a mi világunk, ismét elmélyítette gazdag fantáziával az általa teremtetett, bár sohasem látott furcsa dzsungelt, ezt a képzeletben felépített álomvilágot, amelyet képein élénk varázsol. Szinte halljuk a forró, vad, fojtott muzsikát, darazsak zümmögését, furcsa csipogó madarak zaját, vízesések különös távoli moráját. Párducok, tigrisek harca, majmok, símatestű viaskodó óriáskigyók, rózsaszínű, kanalascsősrű gémek népesítik be vásznait. Nedves, párás trópusi levegő, fáva nőtt páfrányok őserdeje; nem úgy, sőt egészen biztosan nem úgy, mint a Kongó partján, vagy Braziliában, hanem mint a gyermekkori vágyak idején Verne hatása alatt, sőt ahogy egyszer-másszor álmainkban még ma is elibénk rémlik, úgy visz el bennünket az ismeretlen világba. Képzőtehetsége kimeríthetetlen, festői ötletei megállásnélküliek, lekötik figyelmünket és szórakoztatnak. Paizs-Goebel Jenő komolyan felkészült művész; rajza, tónusa, chiaroscuroja mindezt élénken bizonyítja.

Kiállítótársairól nem sok jót mondhatunk. Gr. Batthyány Gyula manieros kezeírását nem sokra becsüljük. Furcsa atmoszférában élnek alakjai; zöldesszürkék, kiásott hulla-színűek, fonnyadtak, torzak gilisztaszzerű figurái, amelyek valami természetellenes, lelket fojtogató cinizmust, mint valami kénés gőzt párologtatnak. Festményei olyan tömegben jönnek létre, mintha egy rotációs gép dobálná ki magából. Ő a pregnáns példa arra, hogy nem lehet és hogy nem szabad festeni. Detre Szilárd párisias Toulouse Lautrec, Vértes Pascin mixtum compositum. Tóth B. László rendes szénrajzokat, gr. Széchényi Irma nagyobb igényeket nem szolgáló karakteres karikatúrákat mutatott be. Velük együtt szerepelt Beck András, aki egyelőre még nagyon kezdő szobrász. Nem tehetségtelen, azonban technikai nehézségekkel küzd. Reméljük, jó szobrai is fogjuk még látni.

Az Ernst-Múzeum 151-ik gyűjteményes kiállításán Vaszary Jánosnak adott helyet. Közel másfélszáz üde képe barátságosan invitál bennünket.

Kiváló művészünk körül lecsendesedett a harc s most regisztráljuk, amikor a harci bárdot is elásták már, hogy Vaszary sem lépte át a saját árnyékát. A közel hetvenéves művésznek, akit mindig

ultramodernnek kiáltottak ki, a legújabb irányzatokhoz alapjában véve alig volt köze. Ezzel azonban nem vonjuk kétségbe, hogy némi-kép, nagyritkán hasznosította a futurizmust, expresszionizmust, vagy kubizmust, mint például most kiállított nagy vásznán: a Golgotán, azonban ez nem volt sohasem szívügye, mert mesterünk szabályos impresszionista, aki csak heroizmussal vállalta a csatát; helyet harcolt a fiataloknak előre s küzdött önzetlenül hátrafelé. A kitűnő művészt azonban egy világ választja el a kifejező művésztől, a fiataloktól. Ez egészen szembetűnő tanulsága mostani kiállításának.

Vaszary utolsó mohikánja ennek a festői irányzatnak, amelyet képvisel. Benyomásokat akar lerögzíteni ez a mámoros impresszionista, aki bennünket is magával ragad dinamikus erejével, remek rajzával, raffinált, tündériszínűvel. Micsoda felkészültség! Milyen bámulatos arzenálja a tudásnak halmozódott benne össze. A japán fametszettől kezdve Renoiron keresztül Rippl-Rónaiig minden impresszionista erényt felszívott magában. Mindent a maga helyén, minden színt, minden vonalat, minden formát grammonként kimérve, mégis könnyedén odahelyezve, ahová kell. Odalopja a napsugarat kartonjára vagy vásznára, paszttelleg vagy olajfestékkel úgy, amint kevesen előtte. Virtucz arcképei, ragyogó, színes virágcsendéletei, ultramarin-kék tengerei, azalea-színű hegyei, aranyfényvel átszótt tájai felejt-hetetlen benyomást tesznek!

Egy pár sorban intézzük el a *Szépművészeti Kiállítások Helységében* szerepeltetett Endresz Aliz és Márton Piroska festészetét, amelyet egy kis jóakarattal csak konszolidált dilettantizmusnak nevezünk, bár valljuk meg, Szőnyi István kiállítása után itt ez az abrakadabra kétségbeejtett benünket.

A *Tamás Galéria* Kádár Béla és Gádor István kiállításáról ugyancsak keveset mondhatunk. Az előbb említett tehetséges, dekoratív festőtől már jó dolgot is láttunk, de most bemutatott képei meggyőződéssel nélküli dolgok, a schlagwortpiktúra keserves termékei. Gádor István nem szobrász s ez nem lebecsülése, mert ő par excellence keramikus. Grotzeszkül hatnak plasztikai, ha szobrászati törekvéseket akar megvalósítani.

Jajczay János